

# KULTŪRA

MENAS ✠ LITERATŪRA ✠ MOKSLAS

## Sėkmingo rašymo akademijos

Ir ko tik nerasi tame *Facebooke!*.. Žiūrėk, tik trumpam akį užmeti, o jau praėjo valanda, kita... visada save dėl to graužiu – juk tą valandą buvo galima praleisti su knyga, o jų, dar neperskaitytų nuo knygų mugės, guli visa krūva. Simonos Weil biografija, moderniojo meno istorija, Witoldo Gombrowicziaus „Lenkiški prisiminimai“... Bėda ta, kad geros knygos yra uzurpatorės – jos reikalauja visiško atsidavimo joms, atsijungimo nuo kasdieninių reikalų ir plepalų, nuo niekinės informacijos, griūte užgriūvančios per visus *mass media* kanalus. Užtat imtis skaityti rimtą knygą yra tikras savęs – tinginio ir hedonisto – nugalėjimas.

Ir visgi... kartais tuose *mass media* tinkluose randi ką nors tokio, kas geriau nei išankstinės nuomonės, nuogirdos ir šablonai atskleidžia šiuolaikinio pasaulio paradoksus. Štai ir aš neseniai *Facebooke* radau įdomų dalyką: pasirodo, Lietuvoje egzistuoja tokia Rašytojų akademija, kurioje mokoma rašyti!.. Ir netgi diplomus išduoda. Viena moteriškė baisiai džiūgavo, tokį gavusi. Bet kai „diplomuotos rašytojos“ poste aptinki „kad“ su bendratimi, aiškiai supranti, kad ne akademiją ji baigė, o daugių daugiausia profkę.

Tai, kad žmonės veržiasi į rašytojus ir į menininkus, nė kiek nepikta, netgi tada, kai supranti, jog jie tokie rašytojai ir menininkai, kaip aš – kosmonautė. Visgi tai gerokai aukštesnis lygis, negu prieš kokį dešimtį, penkiolika ar daugiau metų, kai svarbu buvo tik tai, kas apčiuopiama: namas, automobilis, kaštainiai, plastinės operacijos. Kita vertus, atsirado gera proga ir naujam verslui išsiplėtoti – tapybos, šokių, pagaliau – rašymo studijų ir „akademijų“ pridėjo kaip grybų po lietaus. Juk jeigu yra paklausa, kaip nebus pasiūlos?.. Ko gero, iš to galima visai padoriai uždirbti. Čia irgi nieko blogo.

Veikiausiai į tokių studijų ir akademijų kūrybines programas įeina ir kūrybinės savivertės ugdymas – irgi nieko blogo, bet, tiesą pasakius, netalentingam žmogui tai vargu ar padės. Skaitant jų kūrybinius bandymus, apima juoda neviltis. Tiek daug optimizmo, pasitikėjimo savimi, gražių frazių, lyrinio patoso ir visiškai jokio talento!.. Ar tie „rašytojai“ apskritai skaito knygas? Kokias?.. Tas, kurios vadinamos „sėkmingais romanais“?.. Kas tai per žanras?.. Kodėl jis šiandien toks populiarus? Ir tarp ko? Tarp žmonių, kurie rašo, bet neskaity? Kurie gieda, bet nesiklauso?.. Tapo, bet nejučia spalvos?..

Galima būtų apibrėžti tai kaip meninės saviraiškos sritį, verdančią savose – periferinėse – sultyse, ir palikti ramybėje. Tačiau bėda ta, kad mėgėjų ar diletantų saviraiška aktyviai veržiasi į viešumą, trokšta būti matoma, girdima, beveik (tas *beveik* vis labiau tirpsta) lygiomis teisėmis dalyvauti šalia profesionalių meno reiškinių. Televizijoje apskritai ši saviraiška paėmė viršų - tiesą pasakius, man dėl to visai nepikta, bet labai liūdna, kad šalia muilo operų ir itin prastų serialų neįžybti ir tikrai išskirtiniais, geras, įdomus kūrinyms. Įmanoma lietuviškose TV sukurti gerą istorinį ar detektyvinį serialą – tačiau tam reikia ne „sėkmingų romanų“ stilistikos, bet originalaus žvilgsnio, nestandartinio mąstymo. Tikro talento.

Talento, kuriam būtų sunku ne tik gyventi, bet ir rašyti. Taip apie įstabių novelių autorę Bitę Vilimaitę rašė kritikas Albertas Zalatorius. Bet, panašu, dabar nėra sunku nei viena, nei kita. Tereikia tik baigti „akademiją“ ir gauti diplomą. Ir – pirmyn į putojančius informacinio triukšmo vandenis.

Renata Šerelytė



piratai.eu nuotr.

### POETAJ ROMANTIKAI

*Melsvą rožių bukieta ant stalo  
Vakaras pastatė ir pripylė  
Rausvo vyno klevui į bokalą  
Ir rasom aptaškė žolę tylią.*

*Ir ištirpo sodai tartum sniegas,  
Ir poetai soduose ištirpo.  
Jiems užliejo širdį šiltas miegas,  
Kur eilėraščiai kaip vaisiai sirpo.*

*Noko kriaušės, obuoliai ir vyšnios,  
Rožių kvapas ant šakelių supos,  
Svaiigo spalvos vakaro neryškios,  
Migo vyno paragavę lūpos.*

*O poetai plunksnas pasidažė  
Į upelį, kurs per dangų bėgo,  
Ir sidabro rašalu parašė  
Šnerančią poemą apie miegą.*

Henrikas Radauskas

### Šio šeštadienio Kultūros turinys

**1-as psl.** Renata Šerelytė. Sėkmingo rašymo akademijos • **2-as psl.** Astrida Petraitytė. Švenčiant lotyniškų rašmenų pergalę prieš kirilicą • **3-as psl.** Vydūno metams – monografija apie įstabųjį kūrėją. Įvadas • **4-as psl.** Aldona Žemaitytė-Petrauskienė. Tapytojos Filomenos pavasariai • **5-as psl.** Algis Vaškevičius. Baltijos šalių simbolistų kūriniai – garsiajame Orsė muziejuje Paryžiuje • **6-as psl.** Ieva Marija Mendeikaitė. Mokslas ir religija – papildiniai ar vienas kito priešingybės? • **7-as psl.** Renata Šerelytė. „Šulinio“ slėpiniai. Naujos knygos • **8-as psl.** Kultūros kronika

**Kitame numeryje:** Stasio Ylos knyga apie kunigą Alfonsą Lipniūną • Lenkijos teatrų spektakliai: nauja, drąsu, originalu

SPAUDOS,  
RADIJO IR  
TELEVIZIJOS  
RĖMIMO  
FONDAS



Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

# Švenčiant lotyniškų rašmenų pergalę prieš kirilicą



Kalbos premijos laureatė Elena Bradūnaitė-Aglinskienė (pirmoje eilėje, pirma iš k.)

## Astrida Petraitytė

Buvo 1904 m. gegužės 7 d. (arba: balandžio 24 d.), kai po keturių dešimtmečių bruktos kirilicos Lietuva kiek laisviau atsikvėpė – caras atšaukė lotyniškų rašmenų draudimą. Ši pergalė dabar įteisinta kaip Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena.

Pastaraisiais metais mano gegužės 7-osios šventė vis būna iš dviejų dalių: pirmiausia sudalyvauju vadinamuosiuose Spaudos pusryčiuose Signatarų namuose, paskui kulniuojau iki Vileišių rūmų - Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto (LLTI), į jo kieme surengiamus Klasikos skaitymus.

Ne pusryčiais prasideda Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos (ne tik iš Seimo narių sudarytos) tradicinis renginys Signatarų namuose, ne vaisės būna pagrindinis programos momentas – tokiu, matyt, tenka laikyti Kalbos premijos laureato įvardijimą. Šiemet, ko gero, ne vieno laukė džiugus netikėtumas: laureate paskelbta Elena Bradūnaitė-Aglinskienė. Tiesa, ji tik gėlių puokšte komisijos pirmininkės Irenos Degutienės čia buvo apdovanota – iškilmingas pagerbimo vakaras įvyks gruodį Valdovų rūmuose. Eleną Bradūnaitę praėjusiais metais, matyt, ne vienas kultūros renginius lankantis turėjo progos sutikti, bent šiek tiek pažinti. Ilgus metus svetur gyvenusi Bradūnaitė, 2017-iais, švenčiant poeto, jos tėvo Kazio Bradūno šimtmetį, aktyviai dalyvavo jo garbei skirtuose renginiuose, dalijosi prisiminimais, kuriuose lietuviškos puoselėjimas vis išskildavo į pirmą planą... Dabar, – patvirtino renginio vedėjas Juozas Šalkauskas – Bradūnaitė jau gyvena Lietuvoje, darbuojasi jos labui. „Remdamasi išeivijos pavyzdžiu ir etnologės išvalgomis, ji perduoda supratimą, kad už kalbos, kultūros tęstinumą esame atsakingi mes patys, lietuviai – tiek išeivijoje, tiek Lietuvoje”, – sakoma komisijos nutarime\*.

Signatarų namų renginyje visada ir pranešimas aktualiaisiais humanitarikos klausimais perskaitomas. Šįkart klaipeidietis literatūrologas dr. Marijus Šidlauskas ryžtingai ir esmingai gynė Kalbos namus („Neišėikim iš kalbos namų“). Paliudijęs, kad būtis pilnatvė pasiekama per kalbą, jis pašlovino gimtuosius namus ir gimtąją kalbą – kaip gyvenimo alfą ir omegą. Atsidūsėjo dėl istorinės klaidos: ilgus amžius mūsų valstybė kurta be valstybinės, savos kalbos (štai juk ir dažnai cituojamoji Mikalojaus Daukšos „Postilės” pratarinė, aukštinti lietuvių kalbą, parašyta lenkiškai)... Pranešėjas ištare aštrių žodžių ir šiandienos „pranašams” – kliuvo nuo jo kai kuriems sociolingvistams, aršiai kovojantiems prieš kalbininkų „diktatą” bei už laisvę ir viešai kalbėti/rašyti savuoju gatvės žargonu ar tiesiog nusūsinta kalba. Tiesa, komisijos pirmininkė Irena Degutienė, tardama sveikinimo žodį, kiek supaprastintai interpretavo pranešimo mintį – neva siekiama užkonservuoti kalbą, užkirsti kelią modernumo vė-



Prof. Viktorija Daujotytė skaito Maironį.

jams... Kartu ji pasidžiaugė, kad nemaža iš Lietuvos išvykusiųjų, išsikūrusiųjų kitose šalyse, yra kur kas didesnė lietuviškos, lietuvių kalbos entuziastai nei mes čia likusieji...

Kaip visad, prieš tikruosius pusryčius (kavą ir užkandžius), renginį užbaigia meninė programa. Šįkart turėjome progos pasidžiaugti talentingu jaunimu – Vilniaus kolegijos Muzikinio teatro studijų studentais, regis, išmintingų pedagogų prie lietuviškųjų muzikos lobių kreipiamais. Atliktos ir liaudies, ir klasika tapusios dainos (Balio Dvariono „Žvaigždutė”, Juozo Gruodžio „Aguonėlės” ir kt).

★

LLTI šventinėje programoje žadėta, kad prie Vileišių rūmų bus skaitoma Maironio poema „Jaunoji Lietuva”, o prieš tai dar Tauragės kultūros centro folklorinis ansamblis „Jūrupis” savo krašto knygnešius prisimins.

Tauragiškiai išties ir balsingai sudainavo keletą

liaudies dainų, ir pagerbė knygos „šmugelninkus”, būtent spaudos draudimo laikais lietuviškąsias knygeles iš Rytprūsių per sieną gabenusius; net ir nuotaikingos istorijėlės papasakotos.

Nors programoje ir nebuvo įrašyti, po to dar keletą dainų pagal Maironio eiles sudainavo Politinių kalinių ir tremtinių choras. Maironis, žinia, svarbu, bet, kaip mano močiutė pasakytų: du grybu per rybu... Tuo labiau kad šiam žilagalvių choreliui lauko erdvė ne itin buvo palanki (tuo tarpu tauragiškių balsų „vėjas nenupūtė”), o ir skaitymų pradžia nusikėlė.

Poezija prie LLTI rūmų gegužės 7-ąją jau ne pirmus metus skaitoma. Šįkart „projektas” buvo gan ambicingas – poema „Jaunoji Lietuva” nėra trumpa. Bet ir šventės rengėjų, greta LLTI, šiemet įrašyta daugiau – Lietuvių kalbos institutas, Lietuvos istorijos institutas, Lietuvos kultūros tyrimų institutas (galima numanyti, jog susivienyta protestuojant prieš valdžios ketinimus lituanistinius institutus jungti). Bet tokioms gausioms pajėgoms susitelkus, buvo galima ir sėkmingiau Maironį pristatyti.

Beje, idėją dideliu entuziazmu būriui po fragmentą viešai perskaityti galingą (apimties ir vertės prasme) kūrinių, regis, iškėlė LLTI leidyklos vadovas Gytis Vaškėlis, 2014 m. Vilniaus knygų mugėje su-

manęs ištisinį Donelaičio „Metų” skaitymą. Tradicija prasmingai tęsiama, tik jei tuokart Donelaitis pagerbtas tinkamai (nepaisant vienos kitos klaidelės), tai šįkart blyną ir kiek prisvilusiu tenka laikyti. Pirmiausia – krito į akis kabantis Maironio portretas su jubiliejinio skaičiumi: 150. Grįžusi pasitikslinau: mūsų dainiui gimė 1862 m., mirė 1932 m... Beje, žvilgterėjau enciklopedijoje ir į Vandos Zaborskaitės žodį apie Maironį: be viso kito, jis „sukūrė lietuvių literatūroje lyrinės poemos žanrą, kurio modelis geriausiai realizuotas Jaunojoje Lietuvoje (1907) ir jos pirmajame variante Tarp skausmų į garbę (1895).”\*\*

Gražiai startavus (poemos „Ižangą” perskaitė buvęs radijo diktorius Vytautas Širka), pakiliai išibėgėta (skaitė ir LLTI direktorė prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė, kiti jo darbuotojai, ir giminieji humanitarai – štai prof. Viktorija Daujotytė, Istorijos instituto vadovas dr. Rimantas Miknys, skaitė mokiniai, išitraukė tauragiškiai ansambliciai, skaitė ką tik paskelbtoji Kalbos premijos laureatė Bradūnaitė ir šiaip savanoriai). Nors tai siužetinė-idėjinė poema, bet ir lyriškasis Maironis įsiterpia, tarkim: „Pavasario dienos išaušo, prašvito/ Pabudo užmigę gamtos

veikalai;/ Ir meldė nuo Viešpaties apdaro kito/ Baliai iš po sniego išlindę šilai”...

Vis dėlto skaitovai, regis, nebuvo iš anksto pakankamai sutelkti, jų pritrūko. Renginį pristatydama LLTI atstovė tautosakininkė Gražina Kadzytė perspėjo, kad kokias tris valandas viskas truks; jinai skaitymus ir užbaigė – nė porai valandų nepraėjus, pranešdama, kad perskaitytos „beveik” penkios poemos giesmės iš devynių. Diplomatiškai išsisukta: esą Palangos Kurhauze prieš kurį laiką skaitytos kaip tik paskutinės giesmės, taigi sujungėme... Bet pažadėta visa poema, tad galiausiai liko pradėto-neužbaigto darbo išpūdis.

Puiki ši masinio savanoriško poezijos skaitymo idėja. Bet ir šventės reikalauja organizacinių bei koordinacinių pastangų. □

\*[http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p\\_r=119&p\\_k=1&p\\_t=257846](http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=257846)

\*\* Lietuvių literatūros enciklopedija.- Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001; p. 306

# Vydūno metams – monografija apie įstabųjį kūrėją

**K**ovo 22 d. suėjo 150 metų nuo Vydūno gimimo. Ta proga Lietuva ir išeivijos lietuviai didžiai jį pagerbia. Lietuvos Respublikos Seimas 2018-uosius paskelbė Vydūno metais, ankstesnioji Vyriausybė patvirtino šios sukakties komisiją, o ši parengė renginių bei atlikimų darbų programą. Ši programa daugelyje Lietuvos vietų vykstančiais renginiais gražiai įgyvendinama. O baigus ją įgyvendinti, turėtume skaičiuoti naujai išleistus bent rinktinių Vydūno raštų tomus, leidinius apie jį. Įstabųjį kūrėją būsime pagerbę prie jam iškilusių paminklų Klaipėdoje, Kaune, Pagėgiuose, regėsime jo vardu pavadintas gatves, alėjas, bibliotekas, būsime aplankę sukaktuvines parodas, būsime pabuvoję iškilminguose minėjimuose, koncertuose, spektakliuose, konferencijose. Abejoti netenka, kad tai, kas pradėta bus gražiai įgyvendinta iki galo. Viena iš ryškesnių Vydūno pagerbimo ir jo gilesnio pažinimo apraiškų – ką tik pasirodžiusi filosofo Vaclovo Bagdonavičiaus ir literatūrologės Aušros Martišiūtės-Linartienės didelės apimties monografija „Vydūnas“, kurią Vilniuje išleido Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Monografijoje pateikta pirmoji tokio išsamumo originaliais tyrimais grįsta šio mąstytojo ir kūrėjo biografija, išanalizuota jo filosofija, parodytos jos formavimosi politinės ir socialinės prielaidos bei ištakos, išryškinta jos sistema, atskleistas turinys bei sąsajos su kūryba ir visuomene kultūrine veikla, naujausių literatūrologinių tyrimų kontekste išanalizuota dramatinė Vydūno kūryba, išryškinti saviti jos principai, parodytas jos novatoriškumas ir vieta ne tik lietuviškajame, bei europiniame dramaturgijos ir teatro kontekste.

Autoriams sutikus, pateikiame šiek tiek sutrumpintą monografijos įvadą.

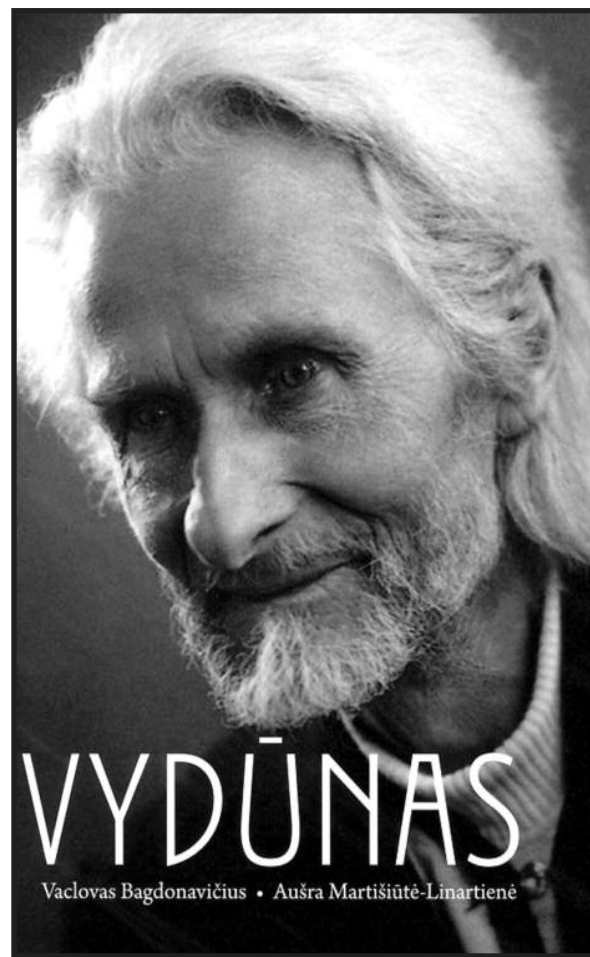
## IVADAS. „Būti tautoje aiški žmoniškumo apraiška“.

„O tik labai norėčiau, kada teks gyvenimą baigti, būt buvęs tautoje aiški žmoniškumo apraiška ir tuo kitus tam žadines“, – rašė Vydūnas savo septyniadešimtmečio išvakarėse. Vargu, ar tiksliau nusakysi šio kūrėjo atliktos gyvenimo misijos esmę. Bevertant Jono Meko Dienų raštus pavyko aptikti gal ir atsitiktinai pažymėtą, bet labai taiklų to Vydūno pasakymo apie savo misiją patikslinimą: „Gyvenimas yra daug laisvesnis, negu filosofai mato, ir žmoniija gal pasimoko daugiau iš tų 'literatūrinių' filosofų negu iš filosofinių filosofų. [...] Kristus ir Sokratas mokė savo gyvenimais. Iš visų lietuvių filosofų Vydūnas gal arčiausiai priėjo prie to“. Šie J. Meko žodžiai tiesiog gali būti raktas į Vydūno fenomeno bei keistoko jo buvimo mūsų kultūros erdvėje mįslės įminimą. Tą keistumą labiausiai lemia ne tiek neįprastos skelbiamos mintys ar kūrybos originalumas, o būtent mokymas savo gyvenimu, gebėjimas gyventi pagal tuos principus, kuriuos skelbi. Toks gebėjimas žmonių didžiūmai atrodo beveik neįmanomas arba gyvenimo kasdienybėje nebūtinai ir tas, kuris jį savo elgsenoje nuosekliai įkūnija, yra suvokiamas beveik kaip ne šio pasaulio žmogus. Tokių žmonių visais laikais būna nedaug. Dėl išskirtinumo iš pradžių jie laikomi keistuoliais, o paskui kai kurie iškeliami į vos ne šventuosius. Vydūnas patenka į negausias tokių keistuolių gretas, nors į šventuosius niekas neketina jo kelti.

Nenuostabu, kad jo būtis mūsų kultūros erdvėje nuo pat jo vardo pasirodymo iki šiolei buvo ir tebėra ypatinga. 1911 m. pasirodžiusiame istoriosofiniame traktate „Mūsų uždavinys“ būtis slėpiningumui pabrėžti jis panaudojo sfinkso įvaizdį. Tą įvaizdį galima pritaikyti ir jam pačiam. Vydūno fenomenas visą laiką buvo ir tebėra, kaip tas sfinksas – slėpiningas ir žiūrįs į jį nevienareikšmiškai. Vieni pagarbiai žvelgia į jį kaip gilią išminties šaltinį, kiti

prieš jį jaučiasi pasimėtę, nes nežino, kaip jį vertinti, dar kiti juo piktinasi kam jis drįso praverti platesnius minties horizontus nustatytoms tikėjimo tiesoms patikrinti, pagrįsti ar jų aiškinimus savaip pakoreguoti, o labai daug kam nei šilta, nei šalta, kad jis buvo ir yra. [...] Tačiau šiaip ar taip reikia įminti šio mūsų kultūros erdvėje stūksančio sfinkso slėpiningumo mįslę. Tą įpareigoja ir mąstytojo gimimo 150-mečio sukaktis, kurios proga Seimas nutarė 2018-sius paskelbti Vydūno metais ir kurią ruošiamasi iškilmingai pažymėti valstybės mastu. [...]

Vydūno mįslės įminimo, jo palikimo aktualinimo, atminimo įamžinimo keliu jau einama senokai ir palikta nemažai to ėjimo ženklų. Keliais tomiais yra išleista svarbiausioji Vydūno filosofinio, literatūrinio, eseistinio palikimo dalis, fotografuoti būdu publikuojami atskiri veikalai, įgalinantys pažinti autentiškąjį kūrėją su originalia betarpiškai jo dvasią atspindinčia rašyba. Vien mūsų laikais išleista net 10 autorinių Vydūno gyvenimą, grožinę kūrybą bei filosofiją analizuojančių ar fotografiškai atspindinčių knygų, kolektyvinių darbų, paskelbta keli šimtai mokslo ir populiarių straipsnių. Kaip klasikas Vydūnas išsamiai pristatytas akademinėje XX amžiaus pirmosios pusės lietuvių literatūros istorijoje, gražintas į mokyklų programas, iš kurių prieš keletą metų buvo išbrauktas, o dabar pristatomas kaip viena iš ryškiausių XX a. pirmosios pusės mūsų kultūrą reprezentuojančių asmenybių. Jo kūryba analizuojama universitetuose dėstomuose kursuose (būta ir jam specialiai skirtų), parašyta nemažai diplominių, bakalaurinių, magistrinių darbų. Mūsų kultūros erdvėje Vydūnas matomas ir iš daugelio kitų jo pristatymo formų. 1993 m. apie jį sukurtas dokumentinis filmas *Tamsoje būti šviesa* (režisierius Zacharijus Putilovas, 1932–2007). Apie Vydūną skaityta nemažai paskaitų visuomenei, pasakota radijo ir televizijos laidose, rengiamos jam skirtos konferencijos, parodos, vyksta ne tik jubiliejiniai (ypač iškilmingai buvo pažymėta gimimo 125-mečio sukaktis 1993 m.), bet ir kasmetiniai minėjimai, forumai, kitokie renginiai, kuriuos organizuoja muziejai, bibliotekos, mokyklos, universitetai, kitos įstaigos, visuomeninės organizacijos. Vydūno vardu pavadinamos mokyklos, gatvės. Išskirtiniai Vydūno pagerbimo ženklai – jo palaikų perlaidojimas 1991 m. iš Detmoldo (Vokietija) į šalia Rambyno esančias Bitėnų kapines (Pagėgių savivaldybė), kurios, globojamos Vydūno draugijos, tapo Mažosios Lietuvos panteonu, bei jo memorialinio muziejaus įsteigimas restauruotoje buvusioje Kintų mokykloje (Šilutės rajonas), kurioje jis mokytojavo. Paskutiniam gyvenimo tarpsniui priglaudusi buvusios Vestfalijos kunigaikštystės (Vokietija) sostinė Detmoldas mąstytoją pagerbė 2013 m. gegužę atidengta atminimo lenta ir pastatytu skulptoriaus Liongino Garlos (1948–1983) sukurtu paminkliniu biustu. Nepamiršo Vydūno ir Tilžė (dabar Sovetskas, Rusijos federacija), kurioje prabėgo ilgiausioji ir visais atžvilgiais svarbiausioji jo gyvenimo dalis. Čia prie namo, kur jo gyventa paskutinį šiame mieste praleistą labai dramatišką dešimtmetį, Lietuvos Res-



publikos rūpesčiu ir lėšomis pritvirtinta išpūdinga memorialinė lenta su skulptoriaus Antano Žukausko sukurtu mąstytojo horeljefu. Deja, keletą metų dėtos pastangos įrengti šiame name memorialinį muziejų buvo be rezultatų. Daug Vydūno idėjų sklaidai ir atminimo įamžinimui padarė šešis dešimtmečius Čikagoje (JAV) veikiantis Vydūno fondas bei Lietuvoje bemaž prieš tris dešimtmečius įsi-steigusi Vydūno draugija.

Žinoma, tai kas padaryta, yra toli gražu yra ne viskas, ko reikėtų, kad Vydūnas mūsų sąmonėje būtų pakankamai įsitvirtinęs ir visuotinai suvoktas kaip didžiai reikšminga, savo aktualumo nepraradusi dvasinė vertybė. Svarbiausia, šiandien yra tai, kad Vydūnas išnėro iš Lietuvoje beveik 50 metų trukusios užmaršties ir bent kultūriškai aktyviosios tautos dalies akyse tapo tuo, ko nusipelnė savo veikimu ir darbais – viena iš ryškiausiai matomų tautos istorinių asmenybių. [...]

Nors, nėra ko slėpti, Vydūnas (beje, kaip ir daugelis kitų iškilių mūsų tautos asmenybių) nėra tiek visuotinai žinomas, kiek yra to vertas. Tam daug pasitarnavo ideologinė sovietmečio konjunktūra ir iki šiandien tebesivelkantis jos šleifas. Vydūnas, kaip ir kiti iškiliai išeivijos kūrėjai, tais laikais priklausė nutylimų „buržuazinių“ autorių kategorijai, apie jį kalbėti tada buvo ne tik nemadinga, bet ir labai nepageidautina. Tad šiuo požiūriu jam mažiau pasisekė kaip, pavyzdžiui, K. Donelaičiui, A. Barauskui, Maironiui, V. Krėvei, Vaižgantui. Jie bent buvo mokyklų programose, buvo leidžiami jų raštai, kad ir labai kruopščiai parinkti. Apie Vydūną – beveik mirtina tyla. Tai, be abejo, ir šiandien atsiliepia jo žinomumui. Bet šiaip ar taip šiandien jis ne tik tvirtai stovi šalia minėtų klasikų, bet ir gana dažnai yra matomesnis už juos. Džiaugiantis tuo, kas pasiekta, kad Vydūnas grįžtų į mūsų kultūros apyvartą, kartu yra ir dėl ko apgailėstauti. Labiausiai dėl to, kad nors deklaratyviai net aukštų valdžios žmonių jis yra ir pagarbinamas, vis dėlto per vangiai (net ir tų garbintojų) einama prie jo palikimo lentynų, kad jo dramų statyti vis dar neišdrįsta teatrai, kad jo veikalai, nors ir leidžiami, tačiau per mažai ir per kukliai – bent savo išvaizda ir poligrafija jie labai toli atsilieka nuo daugelio prabanga dvelkiančių ne ypatingai vertingo turinio šiandienos leidinių.

Nukelta į 8 psl.





Šviesus lietus



Baltieji Vilniaus bokštai

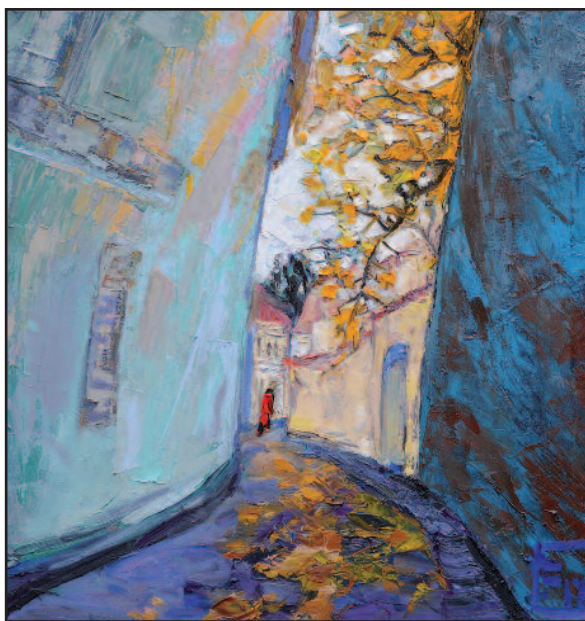
# Tapytojos Filomenos pavasariai

**Aldona Žemaitė-Petrauskienė**

Kas dar daugiau mums suteikia džiaugsmo, jeigu ne pavasariniai žiedai... Alyvų violetas, kuris tvieskia į akis, kai pro langą žiūri į jų plačiai išsišakojusius kerus. Filomenos pavasariškas menas kiekvienam, užėjusiam į Pylimo gatvės Vilniuje galeriją, irgi turi pakerėti ir sustabdyti – bent keliolikai minučių – amžinai kažkur skubančius praeivius. Taip ir atsitinka. Ši paroda lyg džiugesio banga, kuri nuplauna ne tik praėjusios žiemos, bet ir per žiemą aptingusios sielos apnašas. Džiūgaujantis Vilniaus senamiestis. Juk jį galima lyginti su brangakmeniu, nes kitos miesto vietos vis labiau modernėja, išsiliedamos į naujamiestį ir priemiesčius, juosiančius miesto centrą...

Filomena Linčiūtė-Vaitiekūnienė yra įsimylėjusi mūsų Vilniaus senamiestį: parkus, kuriuose šlama lengvo vėjelio liūliuojami arba audros lankstomi medžiai; siauras kreivokas gatvytes, tarsi skęstančias tarp didingų senovės mūrų; Vilnelę, kuri, anot poeto, sau pritardama tyliai čiurlena... taip pat bažnyčias, kuriomis Vilnius turtingas nuo baroko laikų... Ir vilniečius, kurie nardo po tas gatveles ir aikštes, keliauja pro tuos nuo senumo išsiklaipiusius mūrus – keliauja per lietų, įkypai skalbiantį priplotus prie gatvės grindinio rudeningus lapus, per sniegą, per saulės nutviekstus senamiesčio kvartalus... Į paveikslo kompoziciją įnešdami gyvumo ir intrigos, štai nuo audros bėga gatvės praeiviai, o kitame paveiksle jau per pusnis klampoja vilniečiai, užklupti vėtros siaurame skersgatvyje... O štai miestą užklumpa liūtis ir žmonės įkypai prieš vėją bėga slėptis po senaisiais stogais...

Tai dar nedingęs Vilnius, nors jau gerokai apniokotas moderniais laikais gobšėjančių vilniečių, kurie nepaiso nei paminklosaugos įstatymų, nei paveldosaugininkų kuklių pagrasinimų... Gatvėse, parkuose, aikštelėse prie bažnyčių dailininkės valia stovinioja vilniečiai, tikrieji šio seno miesto autochtonai. Jiems baisu, ką išdarinėja naujoji buržua, prisotinta nesuvaldomo geismo naikinti tai, kas sena



Senamiesčio gatvelė

ir kas turi paminklinį statusą bei išliekamąją vertę. Jie skuba statyti stiklu blizgančius dangoraižius, darkančius miesto siluetą, ardančius senąją architektūrą. Šiems gobšuoliams statytojams nerūpi nei instantis Gedimino kalnas, nei pasaulinio paveldo statusą turinti senoji architektūra. Tarsi jie būtų iškritę iš mėnulio ir nežinia ko čia atsidūrę.

Ir vėl atsigręžkime į Filomenos paveikslus, išnyrančius tai vienoje, tai kitoje parodų salėje. Žiūrovui pasigėrėjimą teikia lengva impresionistiška maniera ištaipyti bažnyčių bokštai, lyg karalių karūnos kysantys tarp senųjų mūrų. Štai Katedros varpinė, kaip ir Šv. Jonų bažnyčios bokštas... Jie nelyg vedliai, besidairantys po savo vedamųjų būrį, kad nepasiklystų gatvelių labirintuose. Savo išskirtiniu grožiu viena su kita lenktyniauja baroko bažnyčios, suteikiančios Vilniui barokinio miesto statusą...

Vilnius visais metų laikais įdomus, mistiškas miestas ir dailininkė Filomena pasineria į tą mistišką nuotaiką. Teko matyti ne vieną jos parodą, skirtą Vilniaus pašlovinimui – tos parodos panašios ir drauge skirtingos. Jose Vilnių adoruojama dailininkė ištaipytomis bokštų, mielių siaurų gatvelių la-

birintais, kalvomis, nuo kurių veriasi miesto panorama. O tame kinetiniame Vilniuje tarp miesto mūrų, aikščių, parkų būriuojasi vilniečiai, su savo miestu suaugę neatsiejamais ryšiais. Visus metus laikus menininkė Filomena tapo su ypatinga adoracija, subtiliu gamtokaitos pažinimu.

Turininga Filomenos biografija nuveda mus į dailininkės kūrybinę pradžią, kai Lietuvos kino studijoje ji kūrė scenografiją pirmajam lietuviškam miuziklui „Velnio nuotaka“, kitiems Lietuvos kino studijos filmams. Po to užsimezgė jos draugystė su teatralais Vilniaus Akademiniame ir Kauno dramos bei Muzikiniame teatruose. Čia ji sukūrė kostiumus spektakliams, tarp kurių išskirtinis buvo „Barbora Radvilaitė“ (tautinio atgimimo pirmasis šauklis, netikėtai pagerbtas žiūrovų atsistojimu ir netylančiais jų plojimais, valiavimais žodžiu „Lietuva“ – pirmas drąsus žingsnis išsivadavimo link). Filomena kūrė kostiumus Lietuvos kino studijos filmams, dirbo Lietuvos televizijoje... Nepaprastas jos talento gyvybingumas ir išradingumas, manau, buvo paveldėtas per giminės genus – dailininkė yra poeto Maironio sesers vaikaitė.

Bet – man taip atrodo – mieliausia jos širdžiai yra tapyba, kuri lyg fontanas trykšta Filomenos surengtose parodose. Dailininkė daug keliavo po svečias šalis ir iš tų kelionių parveždavo ciklus paveikslų, kuriuose būdavo užfiksuota egzotiškų kraštų gamta ir žmonės. Tai žiūrėtojui taipogi įdomu, bet brangiausias meninis Filomenos turmas yra daugkartinės parodos, skirtos Vilniui. Parodos, kuriose išryškėja menininkės adoracija būtent šiam miestui. Apie mūsų sostinę žymus lietuvių menininkas V. Kalinauskas šių eilučių autorei anuomet yra išsitaręs, kad iš viso pasaulio miestų savo grožiu, vertingumu jis išskirtų tik du – tai Florencija ir Vilnius... Tai turėtų daug reikšti ne tik mums, bet ir tiems valdininkams, kurie užpildo ministerijų ir kitų valdiškų įstaigų atitinkamus etatus.

Iš tikrųjų Vilnius yra ne tik UNESCO pasaulinio paveldo perliukas, jis mums asocijuojasi su daugybe lietuviams brangių dalykų. Gedimino miestas, šimtmečių pervartose atimtas iš lietuvių ir paverstas lenkišku, žydišku, baltarusišku, deja, mažiausiai lietuvišku... XX amžiaus pirmosios pusės Vilniaus lietuviai (jų nebuvo daug, ir tie patys skendo svetimųjų jūroje) narsiai kovojo už savo Vilnių, didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino miestą... Lenkų tuometinė valdžia juos grūdė į kalėjimus, baudavo pinigėmis bandomis, iš jų buvo tyčiojama, galų gale „Armija krajoja“ juos net žudė, bet Vilniaus lietuviai mūru stovėjo už būsimą Lietuvos sostinę. Ir atstovėjo.

Nukelta į 7 psl.



Tapytoja Filomena Linčiūtė-Vaitiekūnienė

# Baltijos šalių simbolistų kūriniai – garsiajame Orsė muziejuje Paryžiuje



Parodos plakatas

## Algis Vaškevičius

Kelerius metus rengta ir didžiulių kelių šalių muziejinių, menotyrininkų bei kitų specialistų pastangų pareikalavusi paroda „Laukinė dvasia. Simbolizmas Baltijos šalių mene“ iki liepos 15 dienos veikia garsiajame Paryžiaus Orsė (Musée d'Orsay) muziejuje. Tai vienas svarbiausių Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui skirtų kultūrinės programos užsienyje renginių, kurį atidarė Prancūzijos prezidentas Emmanuel Macron kartu su kitais šio projekto globėjais – Lietuvos prezidente Dalia Grybauskaitė, Estijos prezidente Kersti Kaljulaid ir Latvijos prezidentu Raimonds Vejonis. Tarptautinė žiūrovų auditorija Paryžiuje turi galimybę susipažinti su Lietuvos, Latvijos ir Estijos dailės periodu nuo XIX a. pabaigos iki 1918 metų.

Parodoje iš Lietuvos eksponuojami Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, Petro Kalpoko, Antano Žmuidzinavičiaus, Petro Rimšos, Antano Vivulskio, Adomo Varno, Ferdinando Ruščico, Boleslovo Buikos, Stanislovo Jaročio darbai, iš viso – 46 eksponatai iš 133 esančių šioje parodoje. Latvijai atstovauja žinomi tos šalies menininkai Janis Rozentālis, Vilhelmas Purvītis, Estijai – Kristjānas Raudas, Konradas Vilhelmas Māģis ir kiti. Tai ir tapyba, ir grafika, pastelės, piešiniai, skulptūra.

Parodos rengime aktyviai dalyvavęs ir jos atidarymą Paryžiuje stebėjęs Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus direktorius Osvaldas Daugelis išitikinęs, kad ši paroda yra ypatingos reikšmės įvykis, ir tą įrodo paties Prancūzijos prezidento dalyvavimas jos atidaryme.

Pasak jo, šis išties ambicingas kultūrinis projektas turi ir simbolinę reikšmę – tokio masto jungtinis Baltijos šalių prisistatymas Paryžiuje pastarąjį kartą vyko 1937 m., kai Estija, Latvija ir Lietuva kartu įrengė paviljoną Pasaulinėje parodoje „Menas ir technika moderniam gyvenimui“. Dabar vykstanti paroda, pristatanti Baltijos šalių simbolizmą, siūlo naują koncepciją, leidžiančią pažvelgti į Estijos, Latvijos ir Lietuvos XIX–XX a. sandūros meną



Parodos atidarymo akimirkos.

Roberto Dačkaus (www.lrp.lt) nuotr.

kaip į unikalų jų kultūrų kūrybingumą atskleidžiantį fenomeną.

Dailininkų naudota mitų, legendų ir alegorijų kalba atspindi laikotarpį, kuomet Baltijos šalių menininkai pradėjo suvokti savo svarbų vaidmenį kuriant visuomenei reikšmingus įvaizdžius. Šie meniniai procesai paskatino tautinio sąmoningumo stiprėjimą ir klojo pamatus Europos kultūros kontekste gimstančių nepriklausomų valstybių idėjai.

Pats pagrindinis lietuviškosios ekspozicijos akcentas – lietuvių simbolizmo dailės „prekių ženklas“ M. K. Čiurlionio keli paveiksliai. Parodos kuratorius, simbolizmo dailės ekspertas Rodolphe'as Rapetti juos pasirinko iš Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus fondų. M. K. Čiurlionio darbai nedažnai išvežami už Lietuvos ribų – 1975 metais jie rodyti Tretjakovo galerijoje Maskvoje, 1992 metais eksponuoti Japonijoje, 38 darbai 1979 metais parodyti Vakarų Berlyne, po kelis kūrinius rodyta Briuselyje, Bonoje. 2000-aisiais metais, kai Orsė muziejuje buvo minėtas 125-asis M.K.Čiurlionio gimtadienis, čia eksponuoti 97 jo kūriniai.

Įdomu tai, kad lankytojai, dabar užsukę į Nacionalinį M. K. Čiurlionio dailės muziejų, gal net nepastebės, kad stenduose nėra didingoji „Rex“, taip pat „Pasaulio sutvėrimo“, „Sonatų“ ciklo kūrinių. Jų vietą užėmė kiti didžiojo menininko darbai, ir mu-

ziejaus vadovas džiaugiasi, kad atsirado proga parodyti lankytojams tuos kūrinius, kurie būna muziejaus fonduose. Pasak jo, visi eksponatai buvo apdrausti išpūdinga 7 milijonų eurų suma, brangiausiai apdraustas jau minėtas M. K. Čiurlionio paveikslas „Rex“ – 1 mln. eurų.

Be M. K. Čiurlionio, iš fondų ir privačių kolekcijų buvo atrinkti du Antano Žmuidzinavičiaus, keturi Ferdinando Ruščico, trys architekto ir skulptoriaus Antano Vivulskio, Trijų kryžių projekto autoriaus, darbai, po vieną Antano Jaroševičiaus ir Boleslovo Buikos kūrinių, taip pat Adomas Varnas. „Kai Orsė muziejaus vadovė Laurence Des Cars ir R. Rapetti pasirinkinėjo parodai kūrinius, mes ankstyvuosius Petro Kalpoko darbus norėjome parodyti tik dėl konteksto, bet juos pamatę svečiai taip susižavėjo, kad atsirinko ir šį menininką“, – pasakojo O. Daugelis.

Direktorius pasakojo, kad parodos atidarymas buvęs kuklus ir be ilgų kalbų bei vyno taurių. Ir tai suprantama – jei būtų kalbėję visi keturių šalių prezidentai, taip pat tų šalių kultūros ministrai, dalyvavę parodos atidaryme bei kiti valdininkai, viskas būtų labai užsitęsę. Prezidentė D. Grybauskaitė sakė, kad Lietuva su savo tūkstantmete istorija ir kultūra jau daug amžių yra Europos civilizacijos – bendro identiteto dalis. Per šimtmečius baltiškąją tapatybę nuolat papildydavo Europos tradicijos, o

Baltijos tautos į europietišką kultūrą ir paveldą irgi įnešė savito turinio ir unikalų spalvų. Pasak jos, šimtmetis – mums labai brangus valstybės atkūrimo simbolis. Nemažai mūsų menininkų laisvės dvasios sėmėsi būtent čia, Europos kultūros ir meno sostinėje.

Visų trijų šalių menininkai pristatomi vienoje erdvėje, paroda tematiškai suskirstyta į tris dalis, atspindinčias svarbiausius simbolizmo srovės ženklius. Pirmoji skirta legendoms, mitologijai, pasakoms, antroji paremta sielos ir minties tema, o trečioji skirta simbolistiniam gamtos peizažui. Baltijos šalių parodoje eksponuojami kūrėjai iki šiol nebuvo žinomi plačiajai auditorijai, ir tik vienintelio M. K. Čiurlionio darbai jau trečią kartą yra eksponuojami Paryžiuje.

Išpūdziais apie šią ypatingą parodą pasidalinęs O. Daugelis sakė, kad rengiantis Baltijos šalių valstybingumo atkūrimo šimtmečiui, būtent Latvijos nacionalinis dailės muziejus dar 2015-aisiais pasiūlė surengti bendrą projektą – parodą viename iš užsienio muziejų. Galvota apie kelias šalis, galbūt Liuksemburgo muziejų, bet pasirinktas Orsė muziejus ir Paryžius sutiko priimti parodą kaip svarbų Baltijos valstybių šimtmečio minėjimo kultūrinės diplomatinės programos renginį.



M. K. Čiurlionio „Rex“ apdraustas 1 milijonu eurų

Nukelta į 6 psl.

# Mokslas ir religija – papildiniai ar vienas kito priešingybės?

leva Marija Mendeikaitė

Mokslo ir religijos dialogas yra vienas iš svarbiausių uždavinių, prie kurio sprendimo galime prisidėti. Šiuo dialogu pagrįstas požiūris iš pagrindų keičia mūsų žvilgsnį į visatą ir savo pačių egzistencijos supratimą. Šiais laikais teologiją ir mokslą linkstama priešinti, kadangi vienas ir kitas yra suvokiami kaip visiškai skirtingi mąstymo poliai. Vadinasi, jeigu žmogus yra linkęs tikėti mokslo teikiamais atsakymais, dažniausiai neigs religijos aspektus ir atvirkščiai.

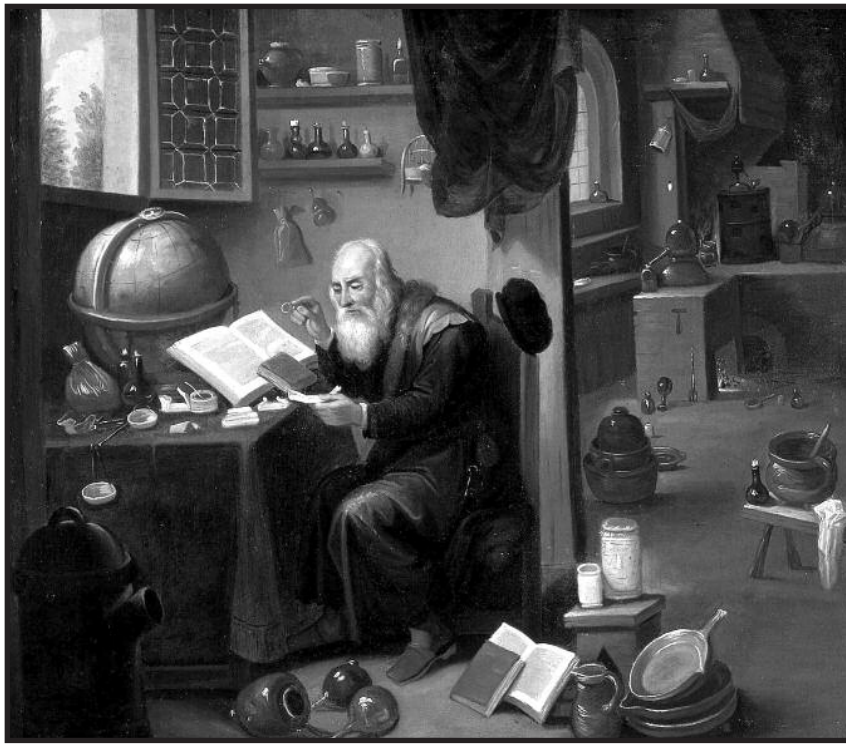
Istoriskai žiūrint, jau nuo pat egiptiečių, graikų ir kitų senovės religijų pradžios žmogus šalia savo kasdienio regimybinių gyvenimo taip pat tikėjo ir jautė ir tvirtą metafizinio pasaulio esatį. Nuo pat istorijos pradžios žmogus, negalėdamas atsakyti, kodėl danguje išvydo žaibą, kodėl būtent jų gentyje pradėjo plisti maras, kodėl kare pralaimėjo mūšį ir prarado savo draugą bei nežinodamas, kaip atsakyti į kitus iškilusius ir sunkiai suprantamus gyvenimiškus klausimus, rinkosi tikėti, kad yra kažkas aukščiau nei jis pats, kad yra kažkas aukščiau, kas supranta, kažkas, kas jau turi šiuos atsakymus, o žmogus tegali paklusti to aukštesniojo valiai.

Šiais laikais mes matome labai panašią situaciją, nors žmogus akademiškai smarkiai išsiveržė į priekį, lyginant su savo protėviais, tačiau jo klausimai taip pat smarkiai patobulėjo kartu su juo.

Tačiau viskas pasikeitė. Nuo racionalizmo epochos pradžios buvo pradėta abejoti, ar religija sugebės išlikti tokia pat stipri, įtakinga, kokia buvo viduramžiais. Tie, kurie tikėjo metafiziniu pasauliu, buvo laikomi mažiau protingais, kartais ir visiškai neišmanėliais, vienintelis tiesos paaiškinimo būdas buvo racionali logika, kadangi pastaroji sugebėjo paprastai paaiškinti žmogui kasdienius gamtos, elgesio ar technologijų žingsnius. Pats žmogus pradėjo abejoti metafiziniu pasauliu, kvestionuoti Dievą. Tačiau vienas žymiausių ankstyvųjų viduramžių teologinio pasaulio filosofų Aurelijus Augustinas, žinomas kaip Šventasis Augustinas, savo darbuose palieka žmogui gvildenti nelengvą, esminį žmogaus savasties kildinimo klausimą: „Manai, kad nėra gyvenimo, iš kurio semiasi gyvybės tavo siela? Siela yra gyvenimas, iš kurio gyvena tavo kūnas. Bet manai, kad nėra jokio kito gyvenimo, iš kurio gyvena tavo siela? Kaip tavo kūnas gyvas dėka sielos, kuri duoda gyvybę kūnui, taip ir siela – argi ji neturi savo gyvybės principo?“. Taip parodantis, kad žmogaus racionalumas ir pažinimo galimybės yra ribotos, todėl galime daryti išvadą, kad žmogus visuomet trokš pažinti savąsias sielos gelmes vis giliau ir plačiau, tačiau nebūtinai supras, kaip ir kodėl jis tai daro.

„Pasaulis, kurį mes pajėgiame išsąmoninti, tėra tik paviršiaus, ženklų, apibendrintas, supaprastintas pasaulis.“ Taip teigė garsus, tačiau kartu ir kontraversiškas filosofas Friedrich Nietzsche, suformuluodamas mintį, kad pasaulio pažinti tik per regimąjį savo matymą mes negalime, kad pats pasaulis yra daug daugiau nei tai. Kiek paradoksalu, tačiau, anot minėto vokiečių filosofo ir mąstytojo, kuris iš dalies pasakė daug argumentų prieš mokslinį pasaulio pažinimą, taip pat savo darbuose yra teigęs ir tai, kad krikščionybė guodžiasi anapusiniu pasauliu, kurio iš tikrųjų nėra. Ji veidmainiauja ir prisideda prie žmogaus ištizimo, tai, kas krikščionybėje yra vadinama dora, neatitinka prigimtinių žmogaus dorybių. Tie, kurie nori pažinti, beveik visuomet tikisi aiškumo, tačiau šis aiškumas prasideda ir veikiausiai baigiasi tiesmukišku dogmatizmu, intelektualine ir netgi instrumentine prievarta. Kaip yra pasakęs Protagoras – mirtingajam nelemta pažinti dievų, o tai reiškia, kad jam nėra lemta pažinti ir išorybės, nes ši išorybė graikui buvo dieviškosios prigimties. Nors su išorybe galima, o gal net ir reikia susipažinti, tačiau pažinti jos neįmanoma. Vadinasi, pažinti žmogus gali tik savo paties vidų ir nieko daugiau.

Taip žmonės, netgi ištisos tautos nubrėžia savo pažinimo horizontą ir pasmerkia save tyrinėti tik be-



David Teniers. Alchemikas savo laboratorijoje

vaisės nebūties dykumas. Tačiau vietoj to, kad tos dykumos būtų bevaisės, žmogus sau susikuria racionalumo pagrindus ir vadovaujasi jomis savo gyvenime, skindamas tai, ką jis mano esant vaisiais. Šiai minčiai galime pritarti, pasitelkę garsaus filosofo Arvydo Šliogerio mintį apie postmodernios filosofijos perspektyvą: „<..> žmogus yra vertingiausia prekė, nes gamina visas kitas prekes, ir žmogus yra aukščiausia vertybė, nes kuria visas kitas vertybes.“ Atrodytų, kad mokslo žmogus turėtų būti pakankamai savimi patenkintas – jis lengvai gali paaiškinti elementarius gamtos, fizikos ir chemijos dėsnius, tačiau su šiais paaiškinimais žmogaus siela galutinai nesuskalpa su jo protu. Žmogaus gyvenimo pagrindui tapusiam racionalumui yra neįmanomas susikalbėjimas, tarkim, dėl meno kūrinio, galima svarstyti jį iš ekonominės perspektyvos, prekinės vertės ir t.t., tačiau išnyksta bet kokia diskusija dėl jo transcendentinės prasmės. Vadinasi, žmogaus prasmės suvokimo troškuliui vien racionalumo argumentų yra maža.

Gana įdomu yra tai, kad ir religija, ir mokslas atskirai nėra galutinai save papildantys. Galime pradėti svarstyti apie analizavimą minties, kuri įrodytų, kad mokslas ir religija yra vienas kitą subtiliai papildantys poliai. „Mūsų nežinojimas yra blaivinantis ir beribis. <..> Su kiekvienu žingsniu į pirmyn, su kiekviena išspręsta problema mes ne tik atskleidžiame naujų neišspręstų problemų, bet kartu suvokiame, kad ten, kur tikėjome, jog stovime ant tvirtos ir saugaus pamato, iš tikrųjų visi dalykai yra nepatikimi ir tekantys“, – teigė garsus filosofas Karlas Popperis. Analizuodami šį teiginį galime pastebėti, kad ir kaip stengtumėmės visus gyvenimo įvykius grįsti geležine logikos jėga ir tiesmukišku dogmatizmu ar Biblija, žvelgiant iš šalies, šis užtarnautas žinojimas mums kiekvieną kartą gali atsiskleisti vis nauju puslapiu, dėl kurio suvoksime, kad viskas, ką žinojome prieš tai, yra niekis. Kaip teigė Sokratas – „Aš žinau, kad aš nieko nežinau.“

Kadangi vis sparčiau tobulėjantis mokslinis pažinimas atskleidžia vis daugiau sferų, kuriose žmogus pasirodo esantis visiškai nieko neišmanantis, visos iki tol buvusios pažinimo ir faktų sąvokos po kiekvieno mokslinio atradimo subliūkšta, žmogus susivokia, kad jam reikia daug daugiau nei racionalaus argumento prizmės, kurią galėtų panaudoti suvokiant savo gyvenimo prasmę, su kuria galėtų ieseiti už nusibrėžtų uždaru dėžutės rėmų. Mokslinį pažinimą papildo religiniai svarstymai, – atradus naują planetą, klausiamo, ar ten nėra gyvybės? Jeigu yra – į kokį Dievą ji tiki? ir t.t.

Pačiam prasmės susikūrimui taip pat reikia mokslo ir religijos veikimo išvien. Kai kuriems mokslininkams harmonijos suvokimas turbūt iš esmės yra intelektualinis pojūtis, tačiau tuomet iškyla klausimas, ar yra kažkas intelektualaus, kas kartu nebūtų ir kažkiek prasminga? Mano išvada būtų tokia – tai, kas yra prasminga, yra tam tikru požiūriu ir kažkiek asmeniška. Kaip kitaip būtų įmanoma rasti kažką prasmingo, kas nebūtų susiję su pačiu žmogumi? □

## Simbolistai Paryžiuje

Atkelta iš 5 pl.

Nuo 2016 m. į šį projektą įsijungė Estijos, Latvijos ir Lietuvos kultūros ministerijos, keturi šių šalių nacionaliniai muziejai, Prancūzijos ambasados ir Prancūzų institutai Baltijos šalyse bei Lietuvos, Latvijos ir Estijos ambasados Prancūzijoje. Parodą surengė keturi Baltijos šalių muziejai: Estijos dailės muziejus Taline, Latvijos nacionalinis dailės muziejus Rygoje, Lietuvos dailės muziejus (LDM) Vilniuje ir Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus Kaune. Kūrybinės komandos nariai – šių muziejų kuratoriai glaudžiai bendradarbiavo su parodos koncepcijos autoriumi, žymiu Europos simbolizmo tyrinėtoju, monografijos „Simbolizmas“ autoriumi R. Rapetti, rengdami parodą ir išsamų jos katalogą prancūzų kalba.

Paklaustas, kokio lankytojų dėmesio susilaukė ši paroda, O. Daugelis pasakojo, kad jau kitą dieną prie muziejaus rikiavosi eilės norinčių pamatyti simbolistų darbus. „Turėkite galvoje, kad Orsė muziejus yra vienas įžymiausių pasaulyje, per metus čia apsilanko apie 3,5 milijono žmonių – gerokai daugiau nei gyvena Lietuvoje. Būtent su šia paroda buvo atidarytos atnaujintos muziejaus salės. Dėmesys buvo ir yra didžiulis, apie parodą rašė pagrindinis dienraštis „Le Figaro“, kiti leidiniai, nes jau pats prezidento E. Macron dalyvavimas atidaryme atkreipė visų dėmesį. Planuojama, kad ją iki liepos vidurio pamatys daugiau kaip 200 tūkstančių žmonių.

Mes nuo 2017 metų vasaros žinojome, kad Pran-

cūzijos prezidentas pakvietė Baltijos šalių prezidentus apsilankyti parodos atidaryme Orsė muziejuje. Mano kolegė mums viešint Paryžiuje balandį lankėsi Luvro muziejuje, ir ten jos gidė rekomendavo pamatyti būtent Orsė muziejuje eksponuojamą Baltijos šalių parodą, sakė, kad ji labai gera. Taigi net pats Luvras reklamuoja šią parodą, ir tai kartu ir mūsų menininkų, ir pačios Lietuvos reklama“, – šypsojosi O. Daugelis.

Direktorius galėtų ilgai ir įdomiai pasakoti, koks sudėtingas procesas yra transportuoti kūrinius į kitą šalį, kokie apsaugos, ginkluotos palydos reikalavimai keliami, kokios sąlygos reikalingos pervežimui, kaip tie pervežėjai atrenkami ir kiek tai kainuoja – eiliniai parodos lankytojai apie tai net nesusimąsto.

Atrinkus ir patvirtinus eksponatus, surašomi draudimo vertinimai ir iš Kultūros paveldo departamento prašoma leidimo laikinai išvežti parodą, o gavus tokį leidimą kūriniai vežami su apsauga, nuvežus juos darbai turi dėžėse būti ne mažiau kaip diena, kad aklimatizuotųsi su aplinka. Atvykę muziejaus darbuotojai tikrina, kaip jie atgabenti į ekspozicijos vietą, patikrinami visi dokumentai, kur aprašyta kiekviena dėmelė, brūkšnelis, įlenkimas, ir tik po to darbai kabinami.

Šią parodą Paryžiuje lydi ir plati kultūrinė programa. „Arte“ televizija kuria dokumentinį filmą, bus surengta tarptautinė mokslinė konferencija, skirta Baltijos ir Europos simbolizmo bei nacionalinio romantizmo temoms, vyks apskritojto stalo diskusija, skambės Baltijos šalių muzika. Planuojama, kad iš Paryžiaus darbai grįš ten, kur eksponuojami nuolat, o spalio mėnesį šį parodą bus atidaryta Estijos dailės muziejuje Taline, vėliau – Latvijos nacionaliniame dailės muziejuje Rygoje ir Nacionalinėje dailės galerijoje Vilniuje. □

## NAUJOS KNYGOS

# „ŠULINIO“ SLĖPINIAI



### Renata Šerelytė

Laura Sintija Černiauskaitė. „Šuliny“. Mažasis romanas. – Vilnius.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018

Turbūt nieko nėra bjauriau, nei sieti kūrinį su kokia nors plačiai vulgariosios žurnalistikos aprašyta aktualija, kurioje paprastai susimaišo viskas – ir teisiųjų patetika, ir kraujo (atsiprašau, teisingumo) troškimas. Tačiau Lauros Sintijos Černiauskaitės romanas su tokia aktualija ir nėra sietinas. Visų pirma, dėl stiliaus, kuris yra tyras ir gležnas, netgi kiek senamadiškas, be jokio kriminalinio patoso ir trilerio dramatiškumo. Be to, siužetas gražus, poetiškas, sveikai didaktiškas, bet kartais nelabai įtikinamas kiek fragmentiškas, išsijungiantis per kelias su pagrindine pasakojimo linija menkai susijusias kartas. Pasakojimas neįtikinamu vadinamas beveik visuomet, kai kūrinio autoriui svarbiau atskleisti, ne kas nutiko kaime, o kas atsitiko moteriai, kad ji įmetė savo vaiką į šulinį. Nes juk nuolat atsiranda ekspertų, sakančių – neįtikima, nelogiška. Baisu, kiek dabar yra žinančių, kas darosi kito žmogaus sieloje!..

Tiesą pasakius, man romano poetiškas neįtikinamumas visai žavus. Sunku būtų išivaizduoti autorę, kuri rašo kriminalinę dramą su visais šiam žanrui priklausančiais atributais (ypač akcentuoja logiką, lyg nusikaltimai visada būtų jos paktuoti). Neįtikintų ir siaubo (ar weird) žanro pasirinkimas, pavyzdžiui, kūrinys, panašus į „Skambučio“ autoriaus Koji Suzuki „Tamsų vandenį“, kuriame šulinio funkciją atlieka didžiulis uždaras vandens rezervuaras ant daugiabučio stogo. Deja, E. A. Poe ir H. P. Lovecrafta laikai, kai žmogiškosios būties siaubas buvo adekvačiai išreiškiamas stilinga poetine raiška, negrįžtamai praėjo, ir siaubas tapo plokščias, dvimatis, pragmatiškas, lengvai nuspėjamas.

Todėl gal ir gerai, kad „Šuliny“ – ne apie tai. Kad šis „mažasis romanas“ nepretenduoja į solidų

žanrą, kad atrodo gležnas, pažeidžiamas, kupinas nutylėjimų lyg eilėraščių. Kad tai kūrinys ne apie „dvi Lietuvos“, socialinę atskirtį, degradavusį žmogiškumą ir skriaudžiamus vaikus, o apie šulinį gelmę, gilybę, sapną, slenkstį tarp dviejų pasaulių, veidrodi, paslaptingos akies vyzdį. Kai skaitai „Šulinį“ kaip savotišką poemą, kaip kūrinį, kurio siužetinės linijos gana laisvos (tiesą pasakius, kartais netgi užkliūdavo tokie tarsi privalomi „pritempimai“, kaip Bembio motyvas pradžioje ir pabaigoje), fragmentiškumas atrodo pateisinamas ir žavus. Gal ne toks jau tas „Šuliny“ ir fragmentiškas, nes pasakojimo linija – gana nuosekli, reminiscencijos minimalios, nesunku susivokti romano erdvėje ir laike.

„Šulinio“ erdvė itin kompaktiška, netgi kiek klaustrofobiška: veiksmas vyksta sovietmečio kaime, o šuliny virsta savotiška metafora, liudijančia, kokiame suspaustame pasaulyje teko gyventi ir kaip žmonės intuityviai troško iš jo išsiveržti. Tokia yra ir Judita motinos paliktas betėvis vaikas, išskirtinio, netipiško grožio, išsiilgusi meilės. Deja, mylimasis ją ne tik palieka, bet atsiveža kitą moterį ir kartu su ja bei savo vaikais apsigyvena Juditai prieš akis. Situacija vėlgi truputį neįtikina, bet literatūriškai dramatiška ir reikalinga tam, kad kažkas įvyktų. Įvykiui tarsi ruošia ir simbolinės detalės: nuolatinis prausimas ir skalbimas, džiaustomi skalbiniai („svečia kaip kūdikis ta šlapia suknelė“, p. 42), vanduo toks šaltas, kad užgelia panages, trūksta skalbinių virvė. Dažnas lėlės motyvas vienas įdomiausių romane, jis labai natūraliai įsikomponuoja kaip buities detalė ir kartu simbolis, reiškian-

tis vaiko gležnumą ir apskritai žmogaus bejėgiškumą, o kartais netgi tampantis sukrečiančia metafora (per broliuko laidotuves mažoji Ena bėga į mišką ir laidoja savo lėlę sniege kartu pasilaidodama ir pati, o kai tėtis ją suranda ir neša namo, Ena jaučia, „kaip po palteliu sumirksi lėlė“, p. 19).

Vienas autentiškiausių, didžiausių įspūdių keliančių dalykų yra teksto detalės ne tik labai gražios, bet ir neišgalvotos, neišlaužtos iš piršto, nesutiršintos, taupios, jaukios. Amelijos piršteliai tokie šalti, „net įgelia jam per drabužius“ (p. 159). Plėšrios, nelaimingos, apleistos Amelijos motinos Libertos rankos kaip „išskėstas skriestuvas“ (p. 157). Detalės taip natūraliai įsikomponuoja į siužetą ir papildomai veikia charakteristikas bei pasakojimo liniją, kad jų nė neįmanoma.

Kita vertus, šios detalės sujungia praėjusį laiką ir šiandieną. Man šis fragmentiškas, atkarpomis su-

raikytas laiko bėgsmas „Šulinyje“ vienas gražiausių dalykų, panašus ir į sapną, ir į ateitį, kurios dar nėra, kuri tik išivaizduojama. Taip tarsi bandoma išsiveržti iš cikliško laiko, kurį įkūnija šuliny išėjimo neturintis apskritimas. Šiuo atžvilgiu šuliny vėl (tai romane įvyksta ne kartą) atsiejamas nuo savo buitiškosios paradigmos, iškyla kaip žmogiškosios būties, jos uždaro erdvėlaikio simbolis, išskleidžiantis alternatyvias prasmes linijinio laiko begalybę, amžinybės atvirumą.

Šulinį savaip primena ir senoji Enos mokykla: kai jos sūnus Arnas atvažiuoja pasižiūrėti, kur gyvena ir mokėsi jo mama, randa mokyklą apgriuvusią, nuskurdusią, netekusią savo paskirties joje gyvena paauglė Liberta su maža dukrele Amelija. Tuo lyg ir norima pasakyti, kad laikas apsuko savo ratą ir grįžo atgal vėl prieš akis nelaimingas, apleistas vaikas, kurio likimas gali būti panašus į Juditos dukters Raselės, įmestos į šulinį. Autorė nedaro apibendrinimų, atrodo, ši siužeto linija atsitiktinė, kaip ir visos kitos, kad Raselė ir Amelija nėra susijusios siužetinėmis priežastingumo ryšiais. Svarbiausia grįžimas prie pasaulio vilties, kurią įkūnija vaikai, prie troškimo tą viltį išsaugoti, sustiprinti, užauginti.

Galbūt tai ir yra šio „mažojio romano“ pagrindas, jo svarbiausias motyvas. Jį turėtų paliudyti subrančios, gležnos romano istorijos. Juk itin stiprių, prieštaringų, spalvingų charakterių romane tarsi nėra (netgi Judita kartais perdėm egzaltuota), pasakotojos balsai irgi dvejinasi, trejinasi tarsi norint atiduoti pasakojimo privilegiją vienam, paskui – kitam veikėjui. Atrodo, pasakojimui galbūt reikia ne žodžių, o to, kas slypi už jų savotiškos teksto nebylystės, kai kalba erdvė, daiktai, nes žmogus tarsi nebeturį ką pasakyti.

Gal todėl skyriai pavadinti „paslaptimis“. Manau visai tiktų ir „slėpiniai“, turintys daugiau metafizinio turinio nei „paslaptis“ ji tarsi pakylėta, atsietą, bet kartu ir labai glaudžiai susieta tiek su žmogiškumu, tiek su dieviškumu, kūniškumu ir daugiamate sielos erdve. Tai liudija ir paskutinioji, penktoji paslaptis – ji lieka neparašyta, ir tai natūralu, nes šiam romanui pabaigos nereikia.

Žinoma, istorijos vienai ar kitaip vis dėlto baigiasi. Judita, nuskandinusi dukrelę, vėliau, išėjusi iš kalėjimo, užaugino penkis svetimus iš asocialių šeimų paimitus vaikus ir savąjį Dauno sindromą turintį sūnų. Juditos mylimasis, Enos tėvas, neteko atminties – senatvėje susirgo Alzheimeriu. Ena laimingai ištekėjo, susilaukė šaunių vaikų, vyresnėlis sūnus Arnas tapo vaikų gydytoju. Vaikų gydytoja ir Arno žmona tapo Libertos duktė Amelija apleistas, sušalęs vaikelis, kurį Arnas sutiko landynėje pavirtusioje mamos mokykloje.

Bet ar tai pabaiga?.. Sunku pasakyti. Šiaip ar taip, bandoma išsiveržti iš aklino šulinio apskritimo ir būti erdvėje, kurioje nėra pabaigos, kurios pabaiga neparašyta.

Literatūra ir menas, 2018.05.12

## Filomenos pavasariai

Atkelta iš 4 psl.

Grįžtu prie Filomenos kūrybos – Vilniaus metų laikų įamžinimo savo darbuose. Tai, sekant Donelaičiu, tik ne žodžiais, o vaizdais, tapytais energinga impresionistiška maniera, užfiksuotas (gal šis žodis pernelyg valdiškas) mūsų sostinės gyvenimas visais metų laikais. Su unikalia miesto gamta ir architektūra, su gyventojais, pripildančiais miestą savo papročiais, su daugiatautišku gyvastingumu...

Džiugina tai, kad nepaprastai intensyvus kūrybinis Filomenos gyvenimas tebevyksta, nepaisant to, kad į jos meną labai atkreipia dėmesį dabartiniai meno kritikai, susirūpinę apžvelgti ir

išgirti šiuolaikinį post ir post/post meną, ypač mėgstamą demonstruoti Šiuolaikinio meno centre, nevengiant ir kitų Vilniaus galerijų sienų. Tai nieko bloga, nes užaugo karta, kuriai reikia tokio meno, ant plikos baltos sienos ar per projektorius pavaizduojant kokį nors baslį, dėžę, kablį... Tai madinga, esą taip sukuriama modernaus, pasaulinio lygio meno epochos iliuzija. Deja, estetinio džiugesio čia nepatirs žiūrovas, bent jau tradicinio meno, kuris keliauja per šimtmečius, gerbėjas.

Grįžtu prie Filomenos kūrybos ir kūrinų. Kūryba jos palėpinėje dirbtuvėje Šv. Jono gatvėje vyksta nenutrūkstamai. Noras dalytis su vilniečiais savo darbo vaisiais irgi nesibaigiantis. Tai suteikia menininkei neblėstantį jaunatviškumą, kurio nepaveikia nei politinės batalijos, nei popsiniai meno dalykai, nei meninis avantiūrizmas, pasklidęs po parodas, šlovinamas tokį meną išpažįtančių jo gerbėjų. Gyvuok, Filomena, gerbiama ir mylima Vilniaus mylėtojų, nes tai, kas žmogiška, skleidžia šilumą, o tai, kas išgalvota, nuslysta į nebūtį, kad jos vietoje iškiltų... nauja nebūtis. □

# Vydūnas

Atkelta iš 3 psl.

Tos leidybos neremia valstybė, ji bent keliolika pastarųjų metų vyksta visuomeninių organizacijų rūpesčiu bei rėmėjų lėšomis. Gaila, kad ilgus jau mūsų nepriklausomybės metus Vydūno nebuvo mokyklų programose, kuriose tik visai neseniai atsirado.

[...]

Visa, ką Vydūnas padarė, žadinamas tautą, kad ji „vykintų žmogaus ir tautos gyvenimo prasmę, tai esti, kad ji siektų tobulesnio žmoniškumo“, sudaro įstabų mūsų kultūros reiškinį – vydūniškumą. Jau kiekvienas atskiras šio reiškinio komponentas yra pakankamai didelis ir reikšmingas indėlis į kurią nors kultūros sritį, į jos raidą. Užtektų daugiau kaip trisdešimt Vydūno grožinių kūrinių, kad galėtume kalbėti apie jo didžiulę reikšmę mūsų literatūros, ypač dramaturgijos, ir teatro raidai – jis buvo ryškiausias XX a. pradžios filosofinės dramos ir modernaus teatro kūrėjas. Dvylika filosofijos traktatų, keliasdešimt straipsnių, įstabiosios filosofinės indų poemos „Bhagavadgitos“ vertimas reprezentuoja Vydūną kaip vieną iš turiningiausių ir originaliausių mūsų mąstytojų, bandžusių esmingai spręsti reikšmingiausias žmogaus ir tautos būties problemas. Keturi dešimtmečius trukusi praktinė dirigento ir režisieriaus veikla su Tilžės lietuvių giedotojų draugija sudaro ištisą epochą dvasiniame XX a. pirmosios pusės Prūsijos lietuvių gyvenime. Gaivinama lietuviška daina, įspūdingi spektakliai lietuvininkams buvo ne tik vieninteliai jų estetinės kultūros puoselėtojai, bet ir patikimiausi būdai stiprinti jų tautinę savigarbą, „garbėn kelti lietuviškumą“, kultūriniam visavertiškumui ir kūrybiniam pajėgumui suvokti. O kur dar daugybė kalbų tautiečiams, periodikos skiltyse išsimėčiusi gausi publicistika ir eseistika, ištaisai paties prirašyti „tautos dvasiai kelti“ skirti žurnalai „Šaltinis“, „Jaunimas“, „Naujovė“, „Darbymetis“, gimtosios kalbos vadovėliai, į didžiųjų tautų sąmonę apie Lietuvą prabilti besistengią vokiškai parašyti darbai iš savo krašto istorijos.

[...]

Savo filosofiniuose, istoriosofiniuose ir grožiniuose veikaluose Vydūnas ne tik pateikė lietuvių tautos istorinio likimo, bei jos misijos žmonių raidoje vizijos sampratą, bet ir parodė, koks yra žmogaus visavertės egzistencijos ryšys su tauta, o prieš tai atskleidė pačią žmogaus ir tautos esmę, tuo įnešdamas fundamentalų indėlį į teorinį tautos fenomeno pagrindimą. Šitų dalykų atskleidimas ir aiškinimas iš esmės ir sudaro savitą Vydūno filosofiją. Tos filosofijos dalimi galima laikyti ir paties mąstytojo gyvenimo principus, kuriais jis tarsis pademonstravo galimybę įgyvendinti savo skelbtas idėjas, rodė dvasinio tvirtumo pavyzdį bei jo teikiama akivaizdų gėrį. Kultūrinė veikla irgi buvo jo filosofijos praktinių veiksmų kalba, teigusi, kad tautos gyvybė slypi jos kultūroje, jos kūrybos galių raiškoje. Šia savo veikla tautos dvasinį atsparumą ugdydamas, Vydūnas nusipelnė ne mažiau kaip filosofine ir grožine kūryba. Praktinio veikimo ir skelbtų idėjų vienovę įkūnijęs Vydūno fenomenas yra labai

artimas Mahatmos Gandžio fenomenui. Jeigu Gandį galima laikyti indišką neprievarstinio pasipriešinimo teorijos ir praktikos klasiku, tai Vydūna – lietuviškuoju jo analogu, susiformavusiu senovės indų išminties poveikyje. Savo kūrybos ir kultūrinės veiklos pobūdžiu bei įnašu į tautos dvasinį atgimimą Vydūnas Lietuvai yra tai, kas Latvijai yra Janis Rainis, beje, savo lietuviškąjį amžininką labai aukštai vertinęs.

[...]

Lietuvą ir lietuvių tautą Vydūnas regėjo ne tik kaip fenomeną patį savyje, ne izoliuotą nuo globalaus pasaulio ir jame vykstančių pokyčių. Tas regėjimas aktualiai įsipina į šiuolaikinį globalizacijos vyksmo apmąstymų kontekstą ir mums yra ypač svarbus, nes vis garsiau aidi tautiškumą niekinantys, tautinį orumą žeminantys mūsų pačių valstybės piliečių balsai. Mąstytojas apie globalizaciją, nevertodamas šio termino, o ją vadindamas „žmonijos vienijimusi“, „žmonijos vienybe“, kaip apie aktualų dalyką kalbėjo nemažai. Jo vizijose regėjosi tokia globalizacija, kuri žmoniją vienybės dvasiniu pagrindu ir kuri ne gniuždys atskirų tautų teisės į laisvą būti, bet sudarys palankesnes sąlygas jų kūrybos galių sklaidai. Tautų suklestėjimą, o ne jų niveliaciją, jų pavergimą ir naikinimą Vydūnas laikė dėsningu būties vyksmo dalyku, kurio pažeidimas, t. y. prievarta, žmonijos ne suvienija, o tik dar labiau supriešina, dar labiau suksaldo, sukelia neapykantos protrūkius.

[...]

Vienu svarbiausių žmonijos dvasinio atsigavimo, tolesnio augimo bei vienijimosi veiksnių Vydūnas laiko religingumo, kuris senesniais laikais buvęs daug gyvesnis, atgaivinimą. Turinti iš esmės pasikeisti žmogaus sąmonės kryptis, kuri paskutiniu metu „buvusi vis giliau smeigiama į daiktiškumą“. Religinio išpažinimo bei jo pasirinkimo laisvė buvo toji sfera, kurioje Vydūnas bene atkakliausiai stengėsi pritaikyti tolerancijos principą, propaguoti eukumenizmą, kuris mūsųose ypatingo aktualumo įgauna šiandien, švenčiant Reformacijos 500 metų sukaktį ir jos šviesoje gražiai besimezgant dialogui tarp evangelikų ir katalikų, aktyviai reiškiantis senąjį baltų tikėjimą gaivinančiam ramuviečių judėjimui, plečiantis pažinčiai su įvairiomis pasaulio religijomis.

Ypač aktualiai šiandien skamba Vydūno mintys apie karų priežastis ir galimybes jų išvengti, apie būtinybę žmonijai gyventi taikiai. Karai, mąstytojo teigimu, yra žmonijos vienijimosi dramatiškoji, žiaurią dalis, kuri būna neišvengiama, kai žmonija nepaiso Dievo nustatytų sugyvenimo principų, ignoruoja žmoniškumo svarbą ir dėl to pasuka į klystkelius ir jais eidama pati į tos žiauriosios dalies nasrus lenda. Kruvinieji konfliktai, pasak Vydūno, yra skaudžiausioji žmonijos blogai laikomo dvasinės brandos egzaminas pasekmė. Tai, kad „dabartyje žmonių dauguma nenumano, kas žmogus iš tikrųjų yra, ką reikšia žmoniškumas, labai skaudžiai įrodo didieji šių laikų karai ir tūlių galimųjų veiksmų prieš ir po jų. Tarsi žmoniškumas būtų tūluose žmonėse tiesiog apmiręs. <...> O žmogus ir jo gyvybė beveik dar mažiau [kaip gyvūnų] vertinamos.“ „Kada žmonijoje daug tokių žmonių daug yra atsiradę,

kuriems gyvybė nebeturi ypatingos reikšmės, tada tereikia pūstelėti ypatingoms, slėpingoms pasaulio galioms, ir jie pasiryžta kariauti“. Šiandienos pasaulyje iš godulio pinigams kylančio žmoniškumo apmirimo tebera labai daug, apie jo baisias pasekmes nuolat girdime ar skaitome, jų esame šturpinami televizorių ekranuose ar interneto portaluose. Žmonija, kaip ir Vydūno gyventu laiku, tebesusiduria su didžiavalstybinio šovinizmu, svetimų žemių ar gamtos išteklių grobimais, galios valdyti apraiškomis, religiniu fanatizmu ir fundamentalizmu. Tai – šiandieninės globalaus masto nesantaikos šaltiniai, tos nesantaikos, kuri, pūstelėjus „ypatingoms galioms“, gali įsiliepsnoti neregėto bausumo trečiuoju pasaulio gaisru, kuriame gali sudegti visa, kas gyva.

[...]

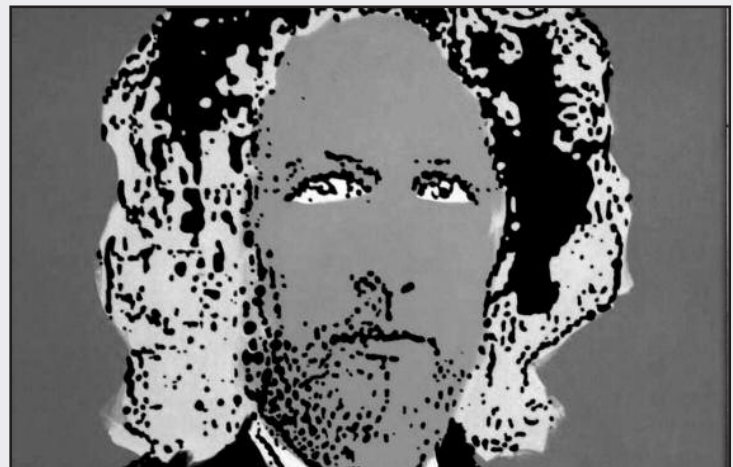
Vydūnas savo gyventame laike matė didžiulius žmonijos pasiekimus mokslo ir technikos laimėjimus ir matė, kad tokio masto laimėjimų, deja, nėra žmonijos dvasinės pažangos kelyje.[...] Šiandienos, kaip ir Vydūno laikų, pasaulis dar nėra pakankamai gerai suvokęs, kad tas ėjimas žmoniškumo kultūros link turi būti aiškiai su-

prastas kaip prioritetas tikslas. Ar ne dėl to suvokimo stokos šiandien darosi ne mažiau žiaurūs, o kai kuriais atžvilgiais netgi žiauresni dalykai negu prieš keletą dešimtmečių, nors tai, kad žmogus yra didžiausia vertybė, bent laisvajame pasaulyje yra suprantama kaip savaime aiškus dalykas. Pasaulio, kurį Vydūno išitikinimu, žmonija turėtų vesti sąmonės šviesos link, atmosfera prisodrinta pavojingų dvasinei sveikatai elementų ir gali bet kada suliepsnoti visa nuo žemės paviršiaus šluojančiu gaisru. Nuo to gaisro žmonių planetą paradoksaliai saugo ją pražudyti galintis ginklas ir baimė dėl nebuvimo jokių šansų išgyventi jį panaudojus. Bet šimtai žmonių kasdien žūsta ir ne nuo to ginklo. Fiziškai – nuo išstobulintų tradicinių ginklų. Tuos ginklus gamina pelno nuožmiai siekiančios korporacijos, o apyvartan paleidžia žmogiškoji neapykanta, demoniški besaikio turtėjimo interesai, iki šiolei neužgesęs užkariavimų, pavergimo troškulys – iš pažmoniškumo gimstantys monstroi. Juos įveikti tegali tik žmogaus dvasios galia, kuriai reikia laisvėti, stiprėti, susivokti, kaip Vydūnas sakė, esant spinduliu amžinosios begalinės šviesos. [...]

## Kultūros kronika



Gegužės 7 d. Tarptautinio Oberhauzeno trumpametražių filmų festivalyje pagrindinis 8000 eurų prizas įteiktas lietuvių menininkui Deimantui Narkevičiui už 3D video darbą „Dėmės ir įbrėžimai“ (2017). Tai – trumpametražis filmas, reflektuojantis dvidešimtojo amžiaus 8 dešimtmečio pradžioje Vilniuje įvykusį Andrew Lloyd Webberio roko operos „Jesus Christ Superstar“ pastatymą – išskirtinį, nors visuomenei mažai žinomą sovietmečio alternatyvios kultūros įvykį. 1954 metais įsteigtas Tarptautinis Oberhauzeno trumpametražių filmų festivalis yra seniausias trumpametražių filmų festivalis pasaulyje ir viena didžiausių bei svarbiausių institucijų, pristatančių mažąsias kino formas.



Gegužės 5 d. Detmoldo miesto rotušėje atidaryta keliaujanti meno paroda „Vydūno vizijos šiuolaikinėje lietuvių dailėje“. Detmoldo pristatoma kolekcija – tai dedikacija vienam iškilniausių lietuvių filosofų, rašytojų ir kultūros veikėjų Vilhelmui Storostui-Vydūnui (1868–1953). Parodos tikslas – prisiminti Vydūno intelektualines bei menines kūrybos palikimą, įvertinti jo reikšmę šiuolaikybėje, pristatyti įdomiausius Vydūno asmenybės įvaizdžius ir interpretuoti jo idėjas vizualiojo meno kalbos priemonėmis. Detmoldo švietulio praleido paskutiniuosius septynerius metus, ten buvo ir palaidotas (1991 m. jo palaidoti gražinti į Lietuvą ir perlaidoti Bitėnų kapinėse.